

Charakteristické rysy české buddhistické scény na počátku 21. století

BUDDHISMUS V ČESKÉ SPOLEČNOSTI

Jan Honzík

V České republice, podobně jako v dalších západních zemích, přibývá v posledních dvou desetiletích lidí, kteří se hlásí k buddhismu, zajímají se o jeho nauky, meditují nebo s ním jinak sympatizují. V tomto článku se pokusím popsat charakteristické znaky tohoto procesu u nás a zároveň poukázat, co může být příčinou vzrůstajícího zájmu o tuto duchovní tradici na Západě.

Statistiky

Podívejme se na současný český buddhismus nejprve v číslech. V České republice dnes existuje okolo 50 buddhistických skupin, škol a center. Kdybychom připočetli ty, které jsou součástí větších mateřských organizací (jako například řada lokálních skupin spadajících pod náboženskou společnost Buddhismus diamantové cesty), napočítali bychom jich o několik desítek více. Nejvíce skupin i jednotlivců se hlásí k tradici tibetského buddhismu, přívrženců théravádového a zenového buddhismu je u nás stejně jako jinde na Západě méně. Socioložka J. Cirková zjistila při výzkumu, který prováděla mezi českými buddhistickými skupinami v letech 2007-2008, že buddhistů, kteří se aktivně účastní dění ve svých skupinách, je v Čechách celkem okolo 1600.

Z výzkumu ovšem také vyplynulo, že větší částí českých buddhistů jsou sympatizanti či příznivci jednotlivých skupin, kteří se příležitostně účastní pořádaných akcí (meditačních kurzů, setkání, přednášek apod.). Většinou nejsou členy těchto skupin ani se aktivně nepodílejí na organizaci. Do této kategorie zřejmě spadá zbývající počet osob z oněch cca 6000, kteří se přihlásili k buddhismu při sčítání lidu v roce 2011. Je zajímavé, že oproti minulému sčítání lidu v roce 2001 se přihlásilo k buddhismu zhruba o tisíc lidí méně, což neodpovídá autorovým osobním zkušenostem a přesvědčení o narůstajícím počtu buddhistů v České republice v posledních deseti letech. Fakt, že se k buddhismu (podobně jako k jiným náboženstvím) přihlásilo při posledním sčítání méně lidí než před 10 lety, je třeba chápat v kontextu toho, že téměř polovina obyvatel České republiky na otázku týkající se jejich vyznání vůbec neodpověděla.

Vlastní obsah buddhistických nauk

Jakou roli hraje v procesu rozšiřování buddhismu v České republice samotný obsah a forma buddhistických nauk? Domnívám se – na základě sebereflexe a osobních zkušeností se svými přáteli a studenty – že jedním z důvodů atraktivity buddhismu je jeho praktická povaha, která umožňuje poměrně rychle zakusit účinky buddhistických cvičení ve změnách vlastního prožívání a na kvalitě vlastního života. Dalším důvodem může být, že buddhistické nauky jsou často vykládány sekularizovaným jazykem, který má blíž k psychologii, praktické filosofii či etice než ke klasickému náboženství. Svou roli hraje nejspíš také to, že výklad buddhistických nauk bývá považovaný obecně za otevřenější a méně závislý na dogmatech, než je tomu u jiných velkých náboženských systémů. To umožňuje snadnější vyjádření původních principů nauky pomocí nových forem a velkou adaptabilitu v nových kulturně-sociálních podmínkách. Svým praktickým zaměřením, pragmatičností a otevřeností se dle mého názoru buddhismus stává přitažlivým pro liberálně smýšlející lidi ze Západu, kteří mají potřebu určité seberealizace ve spirituální rovině.

Překlady a nová literatura o buddhismu

V češtině bylo vydáno během posledních dvou desetiletí kolem čtyř set knih o buddhismu. Většinu z nich tvoří překlady klasických buddhistických textů a překlady současných zahraničních autorit, výrazně menší část je z pera českých autorů. Většinu knih vydalo české vydavatelství Dharmagaia, které má největší zásluhy za rozšíření buddhistické literatury v České republice.

Učitelé buddhismu a meditace

Do České republiky přijíždí během posledních dvaceti let řada významných buddhis-

tických učitelů z Asie, kteří zde přednášejí, učí meditaci a inspirují vznik buddhistických center či skupin. Jako příklad můžeme uvést tibetskou mistryni Khandro Rinpoče, théravádového mnicha bhante Sujivu nebo zenového mnicha Fumona Nakagawu. Vedle Asijců jsou to také západní učitelé, kteří získali dostatek zkušeností s buddhistickou naukou, sami ji předávají a mají zde své stoupence a následovníky. Mezi nejznámější u nás patří lama Ole Nydahl, zenový mistr Kaisen či théravádový mnich bhikkhu Dhammadipa.

Cestování do Asie

Mnoho Čechů a Češek navštěvuje opakovaně tradiční buddhistické země – Barmu, Srí Lanku, Thajsko, Indii, Japonsko, Čínu či Jižní Koreu, aby se zde seznámili s Buddhovým učením. Někteří absolvují dlouhodobé pobyty v meditačních centrech nebo se stávají buddhistickými mnichy. Po návratu domů sdílí své zkušenosti a inspirují další.

Zlepšující se organizace a pravidelné aktivity

Buddhistické aktivity jsou stále lépe organizovány. Řada současných buddhistických organizací v Čechách využívá zázemí mezinárodních mateřských organizací, například Buddhismus Diamantové cesty, Rigpa, Dzogchen či Shambhala. Přibývá stálých buddhistických a meditačních center, kde probíhají kurzy, přednášky pro veřejnost i pravidelná setkání skupin. Mezi nejznámější buddhistická centra v Čechách patří Buddhistické centrum Lotus, velká centra Buddhismu diamantové cesty v Praze, Brně a Těnovicích či meditační centrum Dibbavana v Západních Čechách. Řada buddhistických skupin organizuje pravidelná meditační ústraní a kurzy od několikadenních až po několikátýdenní. Tyto kurzy jsou často otevře-

ny veřejnosti a mnoho následovníků a sympatizantů s buddhismem se rekrutuje právě z těchto akcí. Přes několik pokusů založit v Čechách také buddhistický klášter zůstávají tyto iniciativy zatím bez konkrétních výsledků, snad s výjimkou prostějovské árámy české mnišky bhikkhuni Visuddhi.

Buddhismus na Internetu

Velké množství informací o buddhismu v češtině lze nalézt na Internetu. Jedná se jednak o informace o nauce jako takové, které jsou někdy více, někdy méně seriózní. Kvalitní překlady klasické i novodobé buddhistické literatury jsou na Internetu dostupné spíše v cizích jazycích. Velká část informací o buddhismu je soustředěna na webových stránkách jednotlivých buddhistických skupin, škol a institucí. Obsah těchto webových stránek má obvykle též významnou organizační a propagační funkci. Svou roli v tomto informačním toku hrají též různé buddhistické rozcestníky a portály. V Čechách patří k nejkompaktnějším rozcestníkům server buddha.cz nebo rime.cz.

Buddhismus a psychologie

Zvyšující se zájem o buddhismus souvisí podle mého názoru také s poměrně snadnou sekularizací buddhistických postupů a s jejich využitím v psychologii a psychoterapii. V Čechách se o propojení buddhismu a psychologie nejvíce zasloužil integrativní psychoterapeutický směr satiterapie, který využívá mj. léčivých účinků všímavosti (*sati*, angl. *mindfulness*). Na rozdíl od většiny *mindfulness-based* přístupů používaných v psychoterapii v zahraničí se satiterapie nezaměřuje pouze na všímavost a využívá řadu dalších principů odvozených z buddhistické psychologie *abhidhammy*.

Buddhismus na univerzitách

V České republice jsou možnosti studia buddhismu na univerzitní půdě většinou omezeny na základní jednosemestrální či dvousemestrální kurzy. Možnost rozsáhlejšího a důkladnějšího studia buddhismu zde na rozdíl od jiných západních zemí bohužel neexistuje.

Dalajlama, Tibet a lidská práva

Nepopiratelný vliv na povědomí o buddhis-

Oslava svátku Losar (Nový rok) v libereckém chrámu společnosti Rabten Chödarling. Foto: Marika Mytýzková.

mu ve světě i u nás má charismatická osobnost Jeho Svatosti 14. dalajlamy, který se při svém intenzivním veřejném působení pohybuje na pomezí spirituality, vědy a politiky. J. S. dalajlama je u nás dobře znám také díky přátelství s Václavem Havlem a svým účastem na konferencích Forum 2000. Zájem o Tibet a jeho duchovní tradici podnítil i u nás vznik několika organizací, které se snaží zprostředkovat tradiční tibetskou kulturu spojenou neodmyslitelně s buddhismem a podporují lidská práva. Jsou to zejména občanská sdružení Lungta, Potala a M. O. S. T. Tyto organizace lze považovat spolu s Mezinárodním buddhistickým nadačním fondem za české reprezentanty tzv. angažovaného buddhismu.

Propojování buddhistických tradic

Specifickým rysem západního buddhismu – ve srovnání s Asií – je to, že se na jednom místě setkávají různé buddhistické školy a tradice, které mnohdy pocházejí z velmi odlišných kulturních prostředí. V některých západních zemích se toto setkávání odehrává na oficiálních platformách, jakými jsou například národní buddhistické unie. V České republice taková unie neexistuje a zájem o její vytvoření je mezi českými buddhisty vlažný. Jako pojítka mezi různými tradicemi zde slouží spíše tématicky zaměřené nezávislé projekty a akce, které více či méně spontánně sdružují osoby či skupiny hlásící se k různým buddhistickým školám. V tomto duchu jsou například každý rok organizovány oslavy tibetského svátku Losar (tibetský Nový rok), jichž se účastní většina českých skupin náležejících k různým školám tibetského buddhismu, ale i lidé z jiných buddhistických tradic.

Kvůli vzájemnému porozumění mezi jednotlivými buddhistickými tradicemi a školami se v letech 2008–2010 uskutečnil v České republice také projekt Jednota v rozmanitosti. Projektu se zúčastnila většina českých buddhistických skupin a jeho výstupy jsou shrnuty ve stejnojmenné knize.

Vietnamská komunita

Převážnou většinu buddhistů žijících na Západě tvoří asijsí imigranti. V Čechách jsou to především Vietnamci, kterých u nás žije oficiálně kolem 50 tisíc (neoficiálně až 90 tisíc), a v mnohem menší míře také

Thajci. Přes svou výraznou početní převahu to ale nejsou Asijci, kdo určují hlavní trendy v současném západním buddhistickém dění. Buddhistické komunity asijských imigrantů jsou naopak většinou poměrně uzavřené a k setkávání se západními buddhisty dochází jen výjimečně. Asijci si obvykle zachovávají své tradiční způsoby vztažování se k buddhismu – shromažďují zásluhy eticky prospěšným jednáním, účastní se tradičních rituálů, podporují mnichy či slaví buddhistické svátky. Centry jejich náboženského života nebývají meditační centra, ale buddhistické chrámy, sloužící k provozování tradičních rituálů a obětin, k setkávání se s mnichy jakožto představiteli Buddhovy nauky, k modlitbě či ke kontemplaci. Tuto funkci plní i buddhistické chrámy, vybudované vietnamskými komunitami ve Varnsdorfu a v Praze.

Závěr

Někteří dnes hovoří o západním buddhismu jako o nově vznikající buddhistické tradici, která je tvořena směsí buddhistických nauk, pocházejících často z různých asijských kultur, namíchanou ve specifických podmínkách euro-americké civilizace. Do jaké míry se jedná o novou svěbytnou tradici, se ukáže až s odstupem času. Současní Buddhovi následovníci či sympatizanti na Západě mají ale už nyní tu výhodu, že mohou být v kontaktu s rozmanitými formami buddhistických nauk a jsou-li otevření, mohou lépe porozumět jejich podstatě. ■

Mgr. Jan Honzík, lektor a psychoterapeut, autor projektu *Jednota v rozmanitosti*, přednáší buddhismus na FHS UK, založil a vede Psychoterapeutické centrum Lávka. jan.honzik@centrum-lavka.cz.